

UNITÁRIUS ÉLET

IX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1955. SZEPTEMBER HÓ

Pásztorlevél

Kedves Atyámfiak az Úrban!

Szentmihály vasárnapja az unitáriusoknál az őszi hálaadás-ünnepe. Őseink szép szokása szerint ezen a napon az Úr asztalához járunk. Az urvacsora áhítatával is fokozni kívánjuk hálánkat Isten iránt, ki testünk és lelkünk táplálásáról kegyelmesen gondoskodott: a napi kenyeret, — ha sokszor gond és nehéz verejték árán is — megadta és az Úr Jézus evangéliumával hitünket táplálta.

A napokban egy rég nem látott hívünkkel találkoztam. Évekkel ezelőtt csaknem minden vasárnap velünk volt az Úr házában, velünk imádkozott és hallgatta Isten igéjét. Érdeklődésemre egy kissé röstelkedve, de határozott hangon így adta Istenházából való távollmaradásának okát: nem történt velem már évek óta semmi olyan ebben az életben, amiért én Istennek hálával tartoznám. Nem mondotta ki, de elkésredett hangjából és tekintetéből könnyű volt kiolvasni tényleg azonban olyan, ami éppen az ellenkezőjére indít tazonban olyan, ami éppen az ellenkezőjére indított.

Mivel tudom, hogy nem ő az egyetlen abban a kis lelki családban se, melyet magyarországi unitárius egyháznak nevezünk, aki így gondolkozik, meg kell a nyilvánosság előtt mondanom, hogy gondolkozásában van egy kis pogányság. Hasonlatos a fétisimádó gondolkozásához, aki csak akkor imádja fétisbe képzelt Istenét, amíg önző vágyai teljesedésbe mennek, különben megátkozta és eldobja magától.

Minél nehezebb próbákon esünk át az életben, annál több okunk van hálára Isten iránt, ki a próbák kiállításához lelki erőt és segédelmet ad. Szent Ágoston, a hálaadás nagy művésze buzgó áradásának legmagasabb fokán, amikor már egyebet mondani nem tudott, így kiáltott fel: „Köszönöm Uram, hogy még vagyok, hogy még élek.“

Szentmihály vasárnapján járunk mindnyájan az Úr asztalához, s még ha úgy éreznők is, hogy hálaadásra semmi egyéb okunk nincs, köszönjük meg Istennek, hogy még vagyunk és élünk. Hiszen csak Ő tudja, hogy mikor, minek, miért kell velünk történnie, csak Ő látja, hogy az életben mi válik javunkra.

Köszönjük meg Istennek, hogy még vagyunk, élünk és szép jövőt remélhetünk. Leesett egy nagy kő a világ népeinek szívéből. A háború félelmét a béke reménye váltotta fel mindenütt. Földi sorsunk intézői keresik és hisszük, hogy meg is fogják találni a módját és a lehetőségét annak, hogy azok a nézeteltérések, amelyek a nemzeteket eddig elválasztották és amelyek eddig mindent elpusztító háborúval fenyegettek, a kölcsönös megértés jegyében békés megoldást nyerjenek.

„Boldogok a békességre igyekezők, mert Isten fiainak mondatnak...“ S hitünk szerint boldog az ember is, ki az élet eseményeiben Istent meglátja és Neki hálát adni nem késik.

Istennek áldása és a haladás eszméjéért lelkesedő őseinknek hithűsége és hazaszeretete legyen és maradjon mivélünk.

Budapest, 1955. szeptember hónapja.

Atyafiságos szeretettel:
Dr. Csiki Gábor s. k.
püspöki helynök

ÁHITAT

Zsoltár IX. 2—3.

„Dicsérlek Uram teljes szívemmel, hirdetem minden csodatételedet. Örülök és örvendezek tebenned, zengedezem, oh Magasságos a te nevedet.“

Unitárius ember számára szeptember a hálaadás hónapja. Ekkor van nekünk egyik legsajátosabb unitárius és természeténél fogva legnagyobb egyházi ünnepünk: szeptember utolsó vasárnapja: az őszi hálaadás ünnepe. Nincsen ennek az ünnepnek semmiféle dogmai tartalma, különleges teológiai jelentősége. Nyugodtan mondhatjuk róla, hogy nem a papok találták ki. Lehet, hogy nem is zsinaton rendelték el egykor a megünneplését. Csak úgy nőtt ki magától és észrevétlenül őseink életéből. Hosszú téli időközön szendergett születésreváráon az Isten iránt hálás emberek szívében. Élesztgette az első tavaszi napsugár. Rácsókolta minden szépségét minden virágzó Május. Kenyérarannyal tette gazdagabbá a hullámzó búzatáblákat aratásra érlelő nyár s beteljesedett ígéretként rakta meg gazdagon gyümölcscsel a beálló őszt. Gyökerei mélyen belenyúlnak a lélek legmélyére, a szűzföldek tiszta, töretlen talajába. S parancsoló erejét onnan szívja fel emberi lényünk szentföldjéről, ahol minden ember őszinte számadásait szokta elkészíteni, ahol a lelkiismeret az igazbíró, ki előtt sem elhallgatni, sem eltakarni nem lehet semmit.

A régiek egy közmondással így fejezték ki ennek a mi ünnepünknek az értelmét és jelentőségét: „Emberé a munka, Istené az áldás“. Csak, aki vetett már magot a földbe és édes izgalommal várta a megindult csíra szárbaszökkenését, csak aki termést váróan figyelte a virágbaborult ágak között a szellő suttogását és a himport hordozó méhek munkadalát, csak aki látta vészjóslóan gyülekezni aratásraérett búzatáblák fölött a viharfelhőket, vagy aki kétségbeesett erővel ölelte át az egyetlen keresztet a hosszú sorból és mint a kotló csirkéit a saját testével védte jéggel cséplő vihar idején a magához szorított kévét, vagy aki állt már vesztésként a dérral takart, előző nap még viruló élet fölött, csak az tudhatja, csak az értheti meg igazán, hogy mit jelent nekünk a hálaadás ünnepe.

A mi vallásunknak egyik legnagyobb szépsége és értéke is az, hogy megköveteli tőlünk, hogy lépést tartunk a folyton fejlődő tudományokkal. A tudás és a hit konfliktusa a mi vallásos életünkben ismeretlen, elő nem fordulhat, mert ha csak egyszer is előfordulna, azt jelentené az, hogy már nem vagyunk unitáriusok. Az unitárius vallás éppen úgy, mint az élet, állandóan bővülő, táguló, előrehaladó folyamat. Mi soha sem bánjuk, akármilyen mélyen vág is a tudományok ekéje az ismeretek kimeríthetetlen világába. Hitünk mint a forrásból induló csermely boldogan járja végig a feltárt mélységeket s minden megismert titok után új ismereteket epedően sóhajt fel: ki tudja mennyi titok vár még az emberre, hogy felfedje, értelmét vegye és megismerje?!

A legegyszerűbb s egyben a legősibb titok az elvetett mag sorsa. A csíra útját ismeri ma már a legkisebb gyermeki értelem is. De az őscsíra nagy titka előtt megihletődve állunk meg és felsóhajt bennünk az emberi alázat s hitünk boldogan rebegi Isten nevét.

És így vagyunk mindennel. A saját életünkkel, gyermekeink életével. Minden munkánkkal, munkánk gyü-

• csehszlovák pátriárka emlékezete

mölcseivel. Ujjongó öröm tölti el egész lényünket, hogy teremtő, alkotó, építő erők vannak bennünk és mi azokat tudatosan foglalkoztatjuk. Az emberi képességek folyton fejlődnek, tágulnak, bővülnek, idővel mind nagyobbak, erősebbek, hatalmasabbak lesznek. A tudás világa úgy terébélyesedik, mint rügyfakadás idején és virágzaskor a fák lombja. Az ember azt hinné, hogy ennek a folyamatnak rendjén a hitre mind kevesebb feladat vár és kisebb szükség lesz rá. Pedig éppen fordított a helyzet, mert a hit értelme és szükségessége ott jelentkezik igazán és nélkülözhetetlenül, ahol a tudás megtorpan. Tudjuk mi nagyon jól, mert benne élünk az életben, a mindennap, az örök alkotó jelen fiai vagyunk, kik soha sem várjuk a Mannát az égből, hanem megküzdünk minden elért eredményért, tudjuk, hogy az ember munkája nélkül itt soha sem lenne semmi.

Mégis nekünk, vallásos életszemléletű embereknek a lelkünkben ott van szüntelenül a tudat, az örök gondolat: a nagy világhoz mérten mi csaknem porszem vagyunk és leghatalmasabb alkotásunk is csak gyerekjáték Isten nagy művéhez, a mindenséghez képest. És amikor nagy megelégedéssel és boldogan vesszük számba munkánk gyümölcsét és jólesően könyveljük el eredményeinket, hogy mégis csak érdemes volt dolgozni, verítékezni a munkában, mert ime a dolgozó ember verítéke, mint a kagyló könnye, mind értéké válik: egyik cseppből kenyér, a másikkól szerszám, a harmadikkól gyógyszer, a negyedikkól tankönyv lesz és folyton gazdagodik vele a világ, ugyanolyan jóleső érzéssel gondolunk Istenre, aki önmagából adta nekünk ezeket az erőket és képességeket s szívünkben felzeng a zsoltár: „Dicsérlek Uram teljes szívemmel, hirdetem minden csodatételeidet. Örülök és örvendezek tebenned, zengedezem, oh Magasságos a te nevedet.“ Hálával vagyunk Isten iránt mindenért, de mindenekfölött azért a legnagyobb csodatételéért, hogy az emberben annyi szépet, annyi jót, annyi nemeset rejtett el és vallásos életszemléletünk arra buzdít, arra kötelez, hogy magunkban és embertársainkban ébresztgessük ezeket az isteni erőket, a jót, a szentet, az igazat és a szépet, hogy ezekkel az erőkkel építsük meg a világot, hogy már egyszer megvalósuljon a mennyeknek országa itt a földön.

Ez az unitárius ember legnagyobb hálája Isten iránt, hogy minden munkájában benne vibrál ennek a végső kifejlődésnek a nagyszerű gondolata. Éppen ezért becsül meg minden munkát és törekszik ott azon a helyen, ahová az isteni Gondviselés állította, hogy a magában rejlő építő erők a mindennapi munkájában kiteljesedjenek s ezáltal hozzájáruljon ő is a világ és az élet jobbátételéhez.

A hálaadásunk tehát kettős természetű: hálás szívvel végezzük mindig a munkánkat. Tudjuk, hogy az életben nincsen megállás. Minden aratás új vetés előhírnöke, mint ahogy Isten után minden vetésre gazdag aratást várunk. És hálával vagyunk a mindenség alkotójához, Istenhez minden jó adományáért, kifogyhatatlan áldásaiért.

Bárhon vagy szerte a hazában unitárius testvérem, szeptember utolsó vasárnapján eszter-dei munkánk eredményeit egy csöndes számadásban boldogan elkönyvelve járuljunk lélekben Isten elé, amint azt kezdettől fogva tették őseink is, hogy aztán megújult erővel folytathassuk a jó, a szép, az igaz és a békés élet győzelméért napi küzdelmeinket, dicsérvén Istent munkában és imádságban és a benne való boldog örömben hirdetvén az ő csodatételeit szüntelen való hálaadásban. Ámen.

Pethő István

Ausztráliai vendége volt egyházunknak **Charles P. Haliknak** a melbourne-i unitárius egyházközség évtizedekkel ezelőtt Budapestről elszármazott gondnokának személyében, aki résztvett szeptember 4-én Nagy Ignác u. templomunkban tartott istentiszteletünkön is. Istentisztelet után a gyülekezet nevében **Ferencz József** gondnok üdvözölte meleg szavakkal a kedves vendéget.

Botár Imre kiváló egyháztörténész afiának „Újabb adatok Dávid Ferenc életéhez“ c. tanulmányát fogja közölni az „Irodalomtörténeti Közlemények“ egyik közelebbi száma.

A több, mint egymillió lelket számláló és hitelvei alapjaiban unitárius felfogású csehszlovák egyház, 1955 júliusában emlékezett meg alapító pátriárkájának, dr. Farsky Karelnek születése hetvenötödik évfordulójáról. Az igazság és munka lázában élő főpásztor, 47 éves korában 1927-ben hunyt el Prágában. A csehszlovák egyház hetilapjában, a „Cesky zápas“-ban dr. Kovár Frantisek, a jelenlegi pátriárka a kegyelet és elismerés hangján emlékezett meg nagy elődje érdemeiről. Az alábbiakban e méltatás alapján emlékezünk.

Farsky gyermekkorát nehéz körülmények között töltötte, kora ifjúságában már szülei kis hegyi gazdaságában dolgozott. Mint diák és mint fiatal katolikus lelkész, életét a munkának szentelte.

Az első világháború befejezése után a csehországi katolikus lelkészek reformmozgalma lassan megérett arra, hogy a haladók és a bátrak új egyház alapjait rakják le. Farsky egyike volt azoknak, akik a reform és a haladás gondolatát szolgálták. Már 1919 jan. 23-án a katolikus lelkészegyesület közgyűlésén hatszáz papársát a reformprogram elfogadására hívta fel. A Rómával megkezdett tárgyalások nem vezettek eredményre. 1919. szept. 15-én azok a lelkészek, akik elhatározásra jutottak, megalakították a reformklubot és Farskyt elnöküké választották meg. Ettől az időtől kezdve ő volt a megalakuló csehszlovák egyház szellemi vezetője és 1924-ben a megszervezett egyház első püspök pátriárkájává választott meg.

Művelt ember volt, erős belső meggyőződéssel, őszinte és mély istenfélelemmel. Példaképeül szolgált sokaknak: lelkészeknek és egyszerű hívőknek egyaránt. Átérezte az élet igazi tartalmát és a népi törekvések magas célkitűzéseit tartotta mindig szeme előtt. Féltelmet nem ismert, ezer gáncsoskodás között, gyenge egészségével, de erős lelkével harcolt az igazság és haladás ügyének szolgálatában. Egyike volt azoknak, akik megszervezték az új egyház sajtóját, melynek ő adta a „Cesky Zápas“, — „Cseh küzdelem“ igen kifejező címet.

Nem vonult el a világtól, mint a szerzetes, hanem Isten és az igazság harcosaként a béke és az emberek közötti szeretet győzelméért vívott harcnak élére állt. Az első világháború idején az osztrák uralom elnyomása ellen küzdött, a nép szabadságáért. A hierarchia ellen szólott, a lelkiismeret szabadságáért. Az evangéliumban lefektetett elvek tiszta szellemében harcolt a reformokért. Nagy küzdelmet folytatott, hogy alakuló egyháza egyszerre szolgálja a krisztusi, nemzeti, huszita, haladó, népi, szociális és mindezeket egybefoglaló egyetemesen emberi és keresztény eszményeket.

Részt vett 1925-ben az egyházak ökuménikus stockholmi Élet és Munka világkongresszusán, érdeklődött a lausannei konferencia elvi kérdései, a hit és szervezet elvontabb problémái iránt. Amikor a vajúdo eszmék tisztulni kezdtek, egyháza kapcsolatot talált az unitárius egyházakkal is. Már betegen kereste fel az Egyesült Államok unitáriusait. 1927-ben halálos betegen intézkedett, hogy az unitárius és más haladó szellemű keresztények prágai világkongresszusa megfelelően legyen előkészítve és sikert érjen el.

„Amennyire erős volt szeretettől áthatott saját hite — írja Kovár pátriárka — olyannak akarta látni egyházát is. Azt akarta, hogy egyháza a hit alapjain építse fel a jobb életet és jobb világot. Arra törekedett, hogy egyháza mindenütt legyen ott, ahol az egyéni vagy közéleti tökéletesedés szolgálatáról szó van. Azt akarta, hogy az egyházak ebben a szolgálatban működjenek egymással.“

Rövid idő alatt korszakot betöltő művet alkotott, mert a zsoltárral együtt ő is megtanulta úgy számlálni napjait, hogy bölcs szívhez jusson. (IX. zsoltár 10. verse).

A testvér csehszlovák egyház emlékezésében e sorokon keresztül mi is részt kérünk, Isten áldását kérve a nagy egyházfejedelem emlékezetére.

Ferencz József

Kolozsvári kollégiumunk jelentősége

A történettudomány felvetette a kérdést Zoványi Jenő személyében s éppen a Ker. Magvető utolsó (1944.-i) évfolyamában, hogy milyenek voltak a XVI. században a magyar iskolák. Melyek voltak úgynevezett partikulák s melyek gimnáziumok. Zoványinak a mi iskolánkra vonatkozó megállapítása nagyon kétségeskedő, szerinte mindössze a matematika tanítása a kilencvenes években bizonyít iskolánk magasabb nívója mellett.

Ezért ne csodálkozzék senki, ha e kérdéssel foglalkozni kívánok. Mert valljuk be, hogy Gál Kelemen hatalmas munkájában édes-keveset mond az iskola XVI. századi életéről.

Az iskola szervezetére alapvető volt az a fejedelmi döntés, amit János Zsigmond 1568-ban hozott Kolozsvár magyar és szász lakóinak vitájában a főtemplom használata s az iskola dolgában. Eszerint az iskola rektora mellett mindig kellett lektornak (tanárnak) lenni, ha az igazgató magyar, a lektor legyen szász és fordítva. E törvény ismeretében, hogyan írhatta Gál Kelemen (a 44. lapon), hogy a XVI. század hetvenes éveiben még nincsenek lektorok (tanárok), csak a lektor tanít deák segédeivel? Ki kellett volna mutatnia a lektorokat, amint következtek: Sommer János 1569–1571, Glirius Mátyás 1571–79, Hunyadi Demeter 1572–75, Enyedi György 1577–83, Femmich János 1580–85, Franken Keresztély stb. Mint látjuk, egyszerre két lektorunk is volt: Glirius és Hunyadi, majd Enyedi és Femmich néhány évig együtt működtek, mint tanárok. De volt egyszerre három lektorunk is. A kolozsvári számadáskönyvek 1590. május 25-i bejegyzése szerint a kolozsvári iskola személyzete a következőkből állott: Enyedi György igazgató és három professzor, úgymint Franken Keresztély, Szentmargitai János és Tóbiás. Ezekon kívül volt négy collaborator vagy magyarul köztanító és két kántor, aki az éneket tanította. Ekkora személyzete volt az iskolának 1590-ben, összesen tíz. Bátran mondhatjuk, hogy a XVI. században Erdélynek ehhez hasonló iskolája, amely huzamosabb ideig fennállt volna, nem volt. Mert a katolikus Báthori-féle főiskola nagyon efemer intézmény volt, csak 1581-től 1588-ig működött, azután megint 1595-től 1603-ig, tehát összesen körülbelül 15 évig, azután pedig végleg megszűnt. Míg az unitáriusok kolozsvári humanista iskolája állandóan működött. Hogy pedig miképpen működött, arra is vannak adataink.

Egy iskola jelentősége annál nagyobb, minél szélesebb körből jönnek tanítványai. A kiváló mesterek, mint a mágnes vonzzák a tanítványokat. Az erdélyi szász lutheránus egyház 1570. júniusában tartott zsinata kérdőre vonja egyik kiváló papját, Glatz Mátyást, az egyház főjegyzőjét, hogy miért járattja fiait a kolozsvári unitárius iskolába. Glatz azt felelte, hogy azért nem adta fiait Brassóba, vagy Nagyszebenbe, saját lutheránus iskoláikba, mert ott az időnek jó részét a ceremóniák sokaságával töltik el s a tanulmányokat elhanyagolják. Ellenben Korozsvárott Sommer János lektor a szabad művészeteket rendszeresen oktatja, ezért bízta reá fiait. (Lásd Teutsch, Urkundenbuch der evangelischen Landeskirche in Siebenbürgen II. kötet Nagyszeben 120. lap). Ez az egykorú kritika az erdélyi iskolákról nagyon becses részünkre. A híres és sokat magasztalt Honterus-gimnázium akkor jóval gyengébb volt — saját egyháza papjának értékelése alapján, — a mienknél.

Az unitárius egyház püspökei nemcsak kiváló teológusok voltak, hanem a kor legmagasabb színvonalán álló humanisták. Dávid Ferenc műveit Erasmus, e kor legelső humanista tudósa stílusában írta s a kolozsvári iskola igazgatóit és tanárait olyan egyénekből igyekezett kiválogatni, akik szintén mesterei voltak a humanista műveltségnek. Ugyanúgy jártak el utódai, Hunyadi Demeter és Enyedi György püspökök is, akik hasonlóan magas műveltséggel rendelkeztek. Ezért maradt meg az iskola nívója Dávid halála után is s ezért keresték fel azután is szívesen más vallású tanulók. — A leghíresebb közülük Weiss Mihály lett, a szászok egyik nemzeti hőse, aki a Báthori Gábor

zsarnoki uralma ellen indított szabadságharc vezére volt Brassóban s e küzdelemben hősi halált halt. Weiss Mihály életrajzát Mika Sándor, egy kiváló magyar történész írta meg a Történelmi Társulat által kiadott művében. Megírta Weiss fennmaradt naplójegyzetei alapján, hogy Weiss két évet töltött, az 1583–85. tanéveket, a kolozsvári iskolában, ahol tanára Leschkircher János volt. A poetikára tanította Weissot, aki szép latin versben búcsúzott az iskolától s visszatért szüleihez Medgyesre. Csakhogy azt a hibát követte el Mika Sándor, hogy Leschkirchert jezsuitának minősíti, s Weiss Mihályt a jezsuita kollégium növendékei közé sorozza. Pedig hát nem a katolikus iskola nevelte Weiss Mihályban a szabadság és függetlenség érzetét, hanem a kolozsvári unitárius kollégium. Mert az a Leschkircher János nem más, mint Femmich János, aki a mi iskolánk lektora volt akkor s ő tanította Weiss Mihályt. A kor szokása szerint Femmich Jánost szülőfalujáról: Leschkirchről (Szeben m.), magyarul Újegyházáról nevezték Leschkirchernek is. Tehát Weiss Mihály, a szászok egyik legnagyobb nemzeti hőse, a mi iskolánk növendéke volt.

Botár Imre

(Folyt. köv.)

Bartók Béla — unitárius

A nagy magyar zeneköltő, Bartók Béla halála tizesztendősfordulójáról az egész zenei világ megemlékezik. Kevesen tudják azonban, még lapunk rendes olvasói közül is, hogy Bartók Béla unitárius volt.

Nagyszentmiklóson született 1881-ben, római katolikus hitben nevelkedett. A jelen század első tizedében indult el népdalgyűjtő körútjaira a magyarországi tájakra és a szomszédos népek körébe. Erdélyi tartózkodása rendjén sok unitárius községben folytatott népdalgyűjtő munkát. Ezekben az egyszerű székely falvakban, a régi népi nótákat éneklő emberek révén ismert meg egy másik lelki világot, a vallásos emberek unitárius életfelfogását. 1916-ban Bartók Béla már a budapesti zeneakadémia ismertnevű professzora, amikor a budapesti unitárius egyházközség tagjai sorába kéri felvételét Béla nevű kisfiával együtt. Később mesélte el érdeklődő unitárius tisztelőinek, hogy áttérése élete egyik nagy lelki válságával volt kapcsolatban; a megnyugvást és lelke nyugodalmát az unitárius egyházban találta meg. Unitárius hitben nevelte fel kisebbik fiát, Pétert is.

Mindkét gyermeke lelki fejlődését az édesapa gondos érdeklődésével figyelte és kísérte. A gyermekei lelki nevelését irányító vallásitanító lelkészekkel szívesen elbeszélgetett. Második fia Péter, éveken át részt vett a budapesti unitárius gyülekezet ifjúsági mozgalmában. Nyaranta együtt táborozott az unitárius fiatalokkal. Bartók Béla mindig megtalálta a módját annak, hogy névtelen adományával fia szegénysorsú barátai nyári táborozását lehetővé tegye.

Bartók Béla nem szerette a feltűnést. Tiszta arca, mély értelmet sugárzó szemei belső átélésről, igazi emberi életről tanúskodnak. Sohasem kérkedett azzal, hogy unitárius, de nem is szégyelte ezt bevallani, pedig tudta, hogy egy kislétszámú egyházhoz való tartozás, abban az időben nem volt különleges ajánlólevél! Olvasmányai révén, de később, amikor nyugati országokban hangversenykörúton járt, megismerkedett más tájak unitárius embereivel is.

Magyarországról való végleges eltávozása előtti időben, 1939-ben, a budapesti unitárius egyházközség pályázatot hirdetett kántori állására. A pályázókat ősi erdélyi szokás szerint a gyülekezet kiküldött bizottsága meghallgatta. A nagy elfoglaltságú neves művész vállalta, hogy e bizottság munkájában részt vesz, és mint unitárius ember, mint a gyülekezet egyik szolgálatkész tagja, véleményt nyilvánít a meghallgatáson bemutatkozók között. E csekély feladatot, öntudatos, bemutatkozó emberhez méltó szerénységgel és lelki ismeretességgel látta el. Ez alkalommal mesélte el e sorok írójának, hogy érdeklődéssel értesült arról, hogy az erdélyi unitáriusok Kolozsvárott az egyházi énekeskönyv reformján dolgoznak és a reform rendjén a régi énekeskönyvek elfelejtett dallamkincsét is felhasználni szeretnék. Figyelmeztetett a régi egyházi és

népi dallamkincs rokonságára. Ha ideje engedné, mondotta, szívesen venne részt az előkészület és átdolgozás munkálataiban.

Mindenki előtt ismeretes, hogy nagyon szerette hazáját. Népét az idegen elnyomás elleni tiltakozásként hagyta el. Külföldön telepedett le, az Amerikai Egyesült Államokban.

1945 tavaszán a magyarországi unitáriusok legfelsőbb testülete újraalakult. Az alakuló ülés egyházi tanácsossá választotta meg a külföldön élő Bartók Bélát is. Világi unitárius ember számára ez a legnagyobb megtiszteltetés, amivel egyháza kitüntetheti. Tudjuk, hogy e választással egyházunk önmagát tisztelte meg. Ismerve azonban Bartók Béla szerénységét, hisszük, hogy ő a választást egyháza részéről tanúsított megbecsülésnek tekintette. 1945 szeptemberében hunyt el New Yorkban. Betegsége akadályozta meg abban, hogy hazájába 1945 után visszatérjen. Özvegye, férje halála után hazatért és ma is Budapesten lakik.

Mély emberség, közvetlenség, szeretet, őszinteség és az igazsághoz való törhetetlen ragaszkodás, — az igazi unitárius ember tulajdonságai — jellemezték Bartók Bélát, az embert. Ennek az emberi arcnak számos vonása tükröződik zeneművei mellett, abban a három testes kötetben közreadott levelezésben, mely az elmúlt évek folyamán jelent meg. Továbbá erről tanúskodik az a nemrégiben elhangzott közvetlenhangú rádióelőadás is, melyben ifj. Bartók Béla, a gyermeki hála őszinte hangján, igaz emberi érzéseket megindítóan emlékezett meg Bartók Béláról, az édesapáról.

Zeneköltői életművét és népdalgyűjtő munkásságát saját szavaival így foglalhatjuk össze: „... legfőbb eszmém, melyet műveimben szolgálni kívánok, a népek közötti testvériség...”

Megemlítem még, hogy Bartók Béla egyik erdélyi körútja alkalmával jegyezte fel azt a népdalt, melyet ma is sokan énekelnek, s mely az újabban kiadott daloskönyvnek is ékessége. A „Fehér fuszulykavirág, ne jöjj hozzám napvilág...” kezdetű dalt az unitárius bányavároskában, Torockón jegyezte fel Bartók, ahol a nagy magyar író, Jókai: Egy az Isten c. regénye is lejátszódik.

Bartók a magyar nép dalaiban a nép hangját, igazságért, szeretetért és békességért küzdő emberek lelkiességét kereste. E keresés közben ismerte meg az erdélyi vidékek igazságért hosszú évszázadokon sokféle elnyomás ellen helytálló emberei közt a mi unitárius hitünket, s e hitnek emberek jellemét formáló erejét. E bizonyágtételek indították el az unitárius egyház felé, ahol lelke békességét megtalálta. Nem sokkal halála előtt írt egyik zongoraversenyének „andante religioso” tétele igazolja, hogy betegeskedése idején, a halállal való szembenézés perceiben is megállott ama hit mellett, mely az életet derűsen szemlélte, hitt az igazság és a szabadság erejében.

A nagy művész műveit kelet és nyugat népei egyaránt megbecsülik és az évforduló alkalmából új Bartók kultusz van kialakulóban, melyről a napisajtó részletesen számol be. A newyorki temetőben levő sírhantot szeptember végén virágok fogják borítani, köztük ott lesznek, Bartók Béla amerikai unitárius tisztelőinek a virágai is.

Ferencz József

Dr. B. Ecer, a cseh unitáriusok egyik világi vezető személyisége, aki »A béke és türelem szigete: Erdély a XVI. században« című — befejezést nem nyert — tanulmányával óhajtott áldozni Dávid Ferenc emlékének halála 275 évfordulója alkalmából, — elhunyt.

Dr. Karl Haspel a cseh unitárius egyház vezető lelkesze, a dachau koncentrációs táborban mártirhalált halt **dr. Norbert Capek** utóda, — az utóbbi hónapok során »A béke és a világegyetem«, »Isten a tökéletesség«, »Az élet megnyilatkozása«, »A vallás alapja«, »Az élet alapja«, »Aktív öregkor« címen tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást Prágában.

4 UNITARIUS ÉLET

Unitárius énekeskönyveket kapott egyházunk az erdélyi unitárius egyház nagylelkű ajándékaiként. Egyházunk viszonzásul 100 db. Bibliát juttatott szintén ajándékkul erdélyi egyházunknak. Az énekeskönyv egyébként Egyházköri Tanácsunk irodájában is (Budapest, IX., Hőgyes E. u. 3.) kapható, ára: 20 Ft.

Az Unitárius és más Szabadelvű Keresztények Szövetségének az írországi Belfastban megtartott kongresszusa alkalmából a Szövetség elnöke: **Percival Brundage** szívélyes írásbeli üdvözlőt küldött egyházunkhoz. A Szövetség legközelebbi kongresszusát 1958-ban Chicagóban tartja.

A Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat »Természet és Társadalom« című folyóiratának augusztusi száma »Dávid Ferenc és a Népi Reformáció Magyarországon« címmel több, fényképpel illusztrált érdekes tanulmányt közöl **Makkai Lászlónak**, a jeles történésznek tollából.

Néhai Gelei József akadémikus, egyetemi tanár, egyházunk volt kiváló főgondnoka emlékének áldozott a Magyar Biológiai Egyesület nagy közönség jelenlétében megtartott emlékülésében. **Dr. Mödlinger Gusztáv** egyetemi tanár elnöki megnyitója után, **dr. Varga Lajos** professzor a kitűnő szakember avatottságával és a meghitt barát mély érzésekkel áthatott szavaival rajzolta meg a tudósnek és embernek alakját. Az emlékezés az Akadémia Kiadó füzet alakjában is közreadta. A kiadvány első oldalán Gelei jólsikerült arcképét is közli. — Gelei emlékét eleveníti fel egyébként az »Élet és Tudomány« c. folyóirat legutóbbi száma is, a jeles biológus fényképével illusztrált cikkében.

Csáka János egyházi tanácsos a Duna-Tiszaközi Szórványegyházközség áldozatkész, buzgó gondnoka meghalt. — Özv. Tarcsafalvi Ferencné afia Felsőgödön elhalt. Áldás emlékükre.

Pestszentlőrinci gyülekezetünk híveinek rendkívüli nagy áldozatkészségéből szerzett zongoráját nagyszámú közönség jelenlétében, júniusi gyülekezeti összejevetele során avatta fel.

ERDÉLYI POSTA

Kis Biblia címen valláskönyv jelenik meg rövidesen Kolozsváron, **Lőrinczi László** és **dr. Erdő János** szerkesztésében.

Az 1956. évi Erdélyi Unitárius Naptár szerkesztésére **dr. Simén Dániel** és **dr. Erdő János** kaptak megbízást.

Kádár Lajos ádamosi lelkész elhunyt. Áldás emlékére.

A kolozsvári gimnáziumunkban 35 évvel ezelőtt érettségizett diákok magyarországi csoportja találkozót rendezett a Margitszigeti Nagyszállóban. A vén diákok sorában ott volt, — a budapesti operaházunkban vendégszereplő **Katona Gyula** a berlini Állami Operaház neves művésze, — megjelent továbbá **Gyallay Domokos** kiváló író afia, a volt diákok tanára is.

A **homoródmenti unitárius lelkészek** szószéki munkaközössége tartalmas és termékeny értekezletet tartott Oklándon. **Kelemen Imre** és felesége házigazdái múltunkban is feledhetlenné tették ezt az alkalmat.

Enekvezéri képesítő vizsgát tartottak Kolozsvárott, melyen 5 tehetséges falusi ifjú — 4 férfi és 1 nő — jó eredménnyel képesítő bizonyítványt szerzett.

Az unitárius teológiai hallgatók olvasóköre szépen sikerült művészi estet rendezett. Bibliamagyarázatot tartott **dr. Kovács Lajos** teológiai tanár. Közreműködött **Nagy István** vónősnégyese, az állami magyar operától, **Trenka Éva** művész nő énekszámával és **Senkáliszky Endre** színművész szavalattal. Az olvasókör tagjai szavalóversenyt is rendeztek, amelynek során **Reviczky Gyula** »Isten« c. versét szavalták a résztvevők. — A versenyen **Kecskés Lajos** nyerte az első díjat, második **Szabó Árpád** II. éves hallgató lett. Nemsokára megrendezik szokásos szónoki versenyüket is a kör tagjai.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Dr. Csiki Gábor**.

Évi előfizetés díja: 6 forint.

Budapest, IX., Hőgyes Endre utca 3.

Táv.: 183-186. Csekksz.: 50.561.

Budai nyomda (H) 55 1555 — F. v.: Ligeti M.